

Chagrin

Anul I.

Cluj, la 1 Ianuarie v. 1906.

Nr. 1.

ORIZONTUL

Revistă pentru știință și literatură.

Proprietar, editor și red. resp.

Vasile E. Moldovan.

1906

*Gas full als
... blute klabe*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CUPRINSUL

Pagina întâi. — Dr. CASSIU MANIU: Votul universal. — VASILE E. MOLDOVAN: Amănunte despre un proiect de lege în Ungaria. — AUREL CIATO: Cîntec haiducesc. — Vo.—Ni.; Telekino. — Dr. VALER MOLDOVAN: Pressa noastră. — V. E. MOLDOVAN: Prinsoanierul polon. — SEVER C. DAN: Noua ortografie și analfabetismul. — MAXIM GORKI: Satana în voiaj. — Dr. ELIE DĂIANU: Chestiuni sociale. — Dr. VALER MOLDOVAN: Glosse. — V. MUNTEAN: Despre sociologie și politică. — V. E. M.: Momente. — S. C. D.: Boabe. — SIRIUS: Minteța țaranului. — Răspunsul Red.

EGYETEMI KÖNYVTÁR

2 * 1919 NOV. 27.

KOLOZSVAR.

Redacția și Adm.:

CLUJ
Str. Ferencz József 58.

Prețul **80** fileri.

Abonamentul:

La an: 10 cor.
România: 14 lei.

— Apare odată pe lună (48 pagini). —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ORIZONTUL

Revistă pentru știință și literatură.

~~P-374~~

279788

PAGINA ÎNTÎI

N'am avut de gînd să ne încorsetăm libertatea de acțiune prin stabilirea unor granițe strîmte, a unui program, pe care atît de mulți și-l stabilesc și atît de puțini îl respectă. Dar cîteva scrisori, primite dela bărbați ridicați de opinia publică pe înalte pedestale, ne fac se credem, că Domniile lor sunt nedumeriți în cea ce privește programul nost de muncă.

«Prea a filozofenie și a socialism» e ținta noastră, — așa îmi scrie unul. Iar temerea celorlalți tot aci culminează.

Apoi, — dacă e s'o spunem, o spunem pe șleau, că noi nu ne vom ascunde niciodată după murul chinezesc atît de comod, — care este, — a nu lua la cunoștință cele ce se petrec în jurul nostru, cînd acele lucruri, fie bune fie rele, nu cadrează cu ale noastre convingeri, fie bune fie rele și aceste, la rîndul lor.

Da, ne vom nizuî să filozofăm nițel despre relele ce ne bătue, despre motivele cari nasc efecte dăunose, — despre unele principii cari nu se potrivesc decît intereselor unora, sau altora, — dar la nici o împrejurare intereselor de obște.

Da, — vom alege părțile bune ale socialismului, dar nu vom merge mai departe pe cărările lui, decît până unde a mers Isus Christos, și până unde pătrunsa chiar programul nost național.

Noi, dar mai ales România are la toată împrejurarea o oarecare trăbuință de principii socialiste, displacăle ori cît asta unora, cari se simt bine la adăpostul coperișului feudal a statului de azi.

Cînd toată lumea se frămîntă, se zbate spre desăvîrșirea formelor mai drepte de cîrmuire a poporului, ar fi prea Românesc să ne ascundem ursuzi după paravanele nepăsării, — lăsînd să ajungă poporul în apele puțin cristaline ale ovreilor, caridau poporului un socializm pri-mejdios neamului nost, cum au și reușit chiar, în unele părți, — și cum au reușit să înstrăineze poporul maghiar dela patriotizm, chiar din motivul, că cei chemați să-l conducă, s'au făcut surzi și muși, — atunci, cînd lumea întreagă se preocupa de ideile atît de juste a socializmului purificat și calmat. — Da, vom discuta socializmul, deși nu asta este fînta noastră.

Programul nost e scurt dar cuprinzător: Noi vrem binele!

Iar busola tuturor întreprinderilor noastre este: bunăcredința. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cei ce ne cunosc, să vină la noi. Cei ce nu ne cunosc, să aștepte pînă ce se vor convinge, — iar cei ce nu se vor lăsa convinși, — să ne fie potrivnici, dar potrivnici loiali.

Atunci, munca noastră va completa numai, frumoasa armonie, care deșteptătoare și încîntătoare pătrunde la urechile Românești din redacțiile »Luceafărului,« a »Sămănătorului« și a »Făt Frumos»-ului.

Noi, de dragul sau nesimpatia pentru mutra unora sau altora, nu vom conturba armonia.

Dar, — conștii fiind, și de bunăcredință, — la toată împrejurarea ne vom ști spune și noi părerea.

Clara pacta!

Redacția »Orizontului«

Votul universal.

Calitatea sufletului o căutăm. Avem trebuință de a ști: ce dă viață sufletului? Viața și calitatea sufletului fiind nedespărțite, toate instituțiunile mari politice acumulează razele lor de cultivare în direcțiunea cultivării sufletului cetățenilor. Fericite sunt națiunile, cari recunosc acest adevăr, cari posed secretul înălțării lor! Fericite sunt națiunile ale căror întocmiri politice sunt totdeodată și ale măririi naționale și ale stăpînirii asupra intereselor și urei personale! *Votul universal este expresiunea cea mai înaltă a necesității de a cunoaște calitatea spiritului public prin scrutarea neinfluențată a sufletului cetățenilor. **Votul universal nu e o simplă modalitate, cum i-se pare d-lui Francisc Lieber, ci este principiu politic fundamental. Prin votul universal cunoaștem puterea personalității cetățenilor, adecă puterea de a poseda convingeri și principii proprii.*** Esemplul statelor în cari e introdus votul universal sau cari acuma luptă pentru abandonarea sistemelor electorale cu *restricțiuni*, este îndestulitor pentru a prăbuși argumentele contrarilor. Suntem convinși, că în Ungaria nu este mijloc mai bun pentru de a ridica cultura etică a cetățenilor, decît votul universal. Și fiindcă am dori, ca să vedem în prosperare mecanismele mari ale unei societăți civilizate și în Ungaria, întiul nostru ar-

tical îl dedicăm tuturor caracterelor nobile, cari luptă pentru acest sistem electoral.

Devotamentul desinteresat, spiritul de jertfă, îngrijirea de binele public, patriotizmul adevărat, tot atâte sentimente deșteptătoare și întăritoare de suflet, sunt produsele libertății politice, ce se câștigă și se apără prin votul liber universal. Corectitatea ideilor, statornicia, înălțarea sentimentelor și iubirea patriei, tot atâte calități morale ale sufletului, ce se pretind dela un cetățean, au izvorul lor comun: votul universal, prefața libertății politice. Desvoltarea spontană a energiilor individuale ce se manifestă prin practicarea împlinirii datorințelor și a respectării rezponzabilității pretinse în viața civilă, prin votul universal devine domeniul culturai și a civilizației. În fine, cuvintele serioase ale d-lui *Dupont White* că: *on ne s'y trompera pas la liberté que tout mortel adore c'est l'indépendance de la nation* sunt mărturie clasică pentru importanța raportului strâns dintre votul universal și cel mai prețios interes al individului.

Așadară un stat, care nu ar respecta normele morale și ideile cetățenilor sei ajunși la vârsta maturității și care ar restringe dreptul electoral, s'ar espune grelei și îndreptățitei învinuiri, că provoacă în mod sfruntat la revoluțiune. Tot sub aceasta învinuire ar cădea un stat, ce nu ar asigura libertatea alegerilor. Un stat, care în loc să înlesnească situația alegătorilor, ar suferi ca alegătorii să fie siliți să meargă la urnă din depărtare mai mare de cinci—șese kilometri, care ar suferi ca actul alegerii să fie condus de indivizi preocupați și atîrnători, care nu ar voi întroducerea votului secret, însuși și-ar da cel mai rușinos și mai criminal atestat de tirănie. Atari state ar trebui să țină în vedere,

că restricțiunile actuale ale dreptului electoral sunt trecătoare, fiindcă ele au să dispară sub înriurința adîncă a respîndirii instrucțiunii, a egalității culturai, a progresului ideilor democratice. Națiunile civilizate au abandonat sistemul restricțiunilor.

Este adevărat însă, că la noi în Ungaria din ciocnirile actualelor partide nu dreptatea, ci întriga va ieși iarăși biruitoare. Prin sistemul nostru de restricțiuni prea bine știm, că totdeuna întriga trebuie să învingă și vom vedea cum va succomba iarăși dreptatea și în chestiunea votului universal. O adevărată caricatură va înfățișa legea votului universal, dacă la aducerea ei va precumpeni nulitatea morală a acelor, cari doresc votul universal cu restricțiuni absurde, că adevărat numai cei ce știu ceti și scrie să aibă vot, sau cu adaosul periculos pentru liniștea țării, că numai cei ce știu ceti și scrie ungurește să fie împărtașiți de acest drept. Acești domni pare că uită, că morala, știința socială și experiența ne învață, că un cetățean nu e personal liber și nu e egal îndreptățit, dacă nu a avut o egală înriurire la aducerea unei legi, căreia trebuie să se supună și cumcă din punct de vedere moral nu e permis, ca într'un stat porectit »*de drept*« să se ia dela cetățeni dreptul lor la votul universal, direct și secret, pe unele *motive* tendențioase și jignitoare, ele în sine deja.

În fața chestiunii votului universal, în locul armoniei puterilor mai mari din stat, cari ar trebui să se poarte ca niște ființe inteligente și libere, în Ungaria aflăm azi trei conduite politice deosebite; una a monarhului, alta a partidelor parlamentare, a treia a cetățenilor. Conduita comună numai prin votul universal se va

restabili. Dar care dintre aceste trei puteri va pași cu plan hotărît și cu tăria rezoluțiunii la rezolvarea chestiunii, după cum cunoaștem felul, în care suntem cîrmuiți de veacuri în Ungaria, nimeni n'ar putea-o spune cu deplină încredințare.

Din istoria monarhiei putem însă ști cu siguranță, că toate aceste trei puteri ale statului au fost jertfă unei neînțelegeri dictate de mari rătăcirii în materie de seriozitatea etică. Eată izvoarele acestei lipse totale de legătură etică a statului. *Gibbon* în istoria sa declară pe Habsburgi de nevrednici de domnie, pentru lăcomia lor de a predomina asupra altora și pentru materialismul lor pătimaș. *Carol Rotteck* în istoria sa universală declară parlamentul maghiar de »parlament a nobililor«. Despre patriotismul maghiarilor cetim la un filozof din Berlin, că este »patriotism megaloman, jingoizm«, adecă patriotism de opresiune. Acesta însă este o formă pseudo-etică a patriotismului. Fiindcă votul universal nu se împacă nici odată cu formule de stat pseudo-etice; nu e în armonie nici cu un parlament de clase sau de caste, nici cu tendențele dinastice, osîndite de unul din cei mai sinceri istorici. Dar se împacă foarte bine cu democratizmul național, bazat pe faptul, că un popor ce a ajuns la conștiința însușirilor sale naționale și a culturii sale specifice deosebite, are tendența firească de a le păstra în întregul lor.

Aceasta menținere a integrității culturale este singura formă motivată eticește a patriotizmului. Acest naționalism democratic înseamnă a nu întreprinde nimic contra altui popor, dar de altă parte a nu ceda nimic din teritoriul național și din cultura națională. In astfel de

împrejurări votul universal va rămînea neîntrodus din lipsa de patriotizm adevărat.

Patriotizm adevărat fiind forma etică a raportului admis între cetățean și stat, trebuie să avem puțința afirmării vieții noastre sufletești și anume a aceleia, care posedă cele mai multe calități ale democratizmului național social. Aceasta numai prin votul universal se poate realiza, fiindcă prin el cetățenii se emancipează de sub particularismul dinastic și nobilitar și de jingoizmul pseudo-etic a partidelor mari ale parlamentului actual. Votul universal ar fi întiiul pas întru crearea unei legături etice între cetățenii Ungariei și cu aceasta întiiul act al unei înțelegeri desăvîrșite, după o neînțelegere millenară.

Amănunte despre un proiect de lege în Ungaria.

(Statul nost, stat polițienesc, numit și documentat de atare din partea scriitorului maghiar Emeric Brody, într'un articol publicat în »Jövendő«, — e pe cale de a da naștere unui nou monstru, — legea electorală — după chipul și asămănarea sufragiului universal.

Date istorice: Opoziția din parlamentul maghiar, — și nu ungar, — n'a aprobat ridicarea contingentului de recruți, și a bugetului pentru cheltuielile apărării patriei, — Ca să aprobe, cerea insignii maghiare, pentru armata comună. Coroana și partidul liberal (de a cărui duplicitate ar fi bine însfirșit să fie convinsă lumea) tîrzii întotdeauna, în toate ale lor, au ripostat cu cele mai slabe și mai nepotrivite arme.

Apetitul opoziției Cosuthiste creștea mereu. S'au făcut apoi alegeri nouă, și opoziția a ieșit învingătoare din ele. — Iar »Coroana« vine mereu întîrziat cu mijloacele de luptă ce le are la îndămnă din belșug.

Maghiarii, cînd e vorbă de o nebulie mare șovinistă, sunt depururi — solidari, — Așa și acu. Deci ministrul Kristoffy, uită că nu i-se șade a se face democrat, ci, — din necezitate, ca să abată atenția opoziției în altă parte, și să-i facă buclucuri, sulevează chestia sufragiului universal, — o chestie ardentă, care agitează și agitase de mult deja întreagă Ungaria.

Opoziția Coșuthistă, avizată la nobilimea a cărei putere numai de formă s'a șters la 1848, — își vinde punctul de program, cu care învinsese, în care pretindea și ea sufragiul universal, — și o dă pe coarda ridicol de false, a codirei. Partidul socialiștilor, tot atît de perzecat ca și partidul naționalităților, se folosește de ocazie și pornește luptă aprigă pe temeiul sufragiului universal. Ca și noi, în schimbul acestei importante legi, uită că — liberalii și șvinderii de tagma lui Kristoffy au făcut din statul nost un stat — polițienesc.

Socialiștii se vor desiluziona mai tîrziu, dar noi ne-am desiluzionat deja, cînd am văzut — ghiarele mîței din sac.

S'a dovedit, că Dl Kristoffy a rămas același escroc șovinist ca și antecesorii sei. — Văzînd, că prin adunările poporale ce le aranjează Românii, poporul nost își pregătește oarecare organizare și se deșteaptă Dl Kristoffy făcînd o mutră de nevinovat, — întocmai ca

Bánffy — cu revoluția aranjeată de el în Bihor — pe hîrtie, aranjează o revoluție românească, — să aibă pe urmă un motiv ca să oprească — adunările noastre populare. — Pressa ovreiască pornește o expediție de minciuni. — Organele oficiale desmint, — dar dl Kristoffy dă crezămînt pressei și nu organelor oficiale, și oprește adunările noastre populare. — În schimb, la Arad, la Turda, canalii de stradă, inzultă preoțimea noastră, pe motiv că noi — pregătim moarte maghiarilor și — îi facem de nu pot să doarmă de teama noastră, — ba chiar emigrează.

Preoțimea e inzultată, iar poporului nost i-se răpește un drept constituțional, — de altfel întotdeauna iluzoric cînd era vorba de noi, — dreptul de întrunire și dreptul de a se organiza. — Și ca povestea lupului cu mielul, care a tulburat apa lupului, — să fie repetată acu, — se trimite armată și jandarmerie pe capul năcăjiților țărani Români, pentru că — ziarele ovreiești din Cluj și B.-Pesta au avut poftă să aranjeze o revoluție românească. Iar că să se umple cupa, dl Kristoffy vine la lumină cu un proiect »sui generis«, despre votul de obște.)

Proiectul lui Kristoffy.

Noi, Românii din Dacia de odinioară, am fi uitat poate că trăim azi în Ungaria, dacă nu venea d-l Kristoffy cu o prostie, — proiectul lui, — să ne desmeteciască. — E meritul lui că s'a înțețit în vremea din urmă atît de mult lupta pentru sufragiul universal. — Și dupăce, din frămîntarea mare a munților, am văzut născîndu-se șoarecul, — ne ducem palma la frunte și ne mirăm: Doamne — am crezut noi într'adevăr că un ministru ungar ar putea să creeze un lucru — cinstit? Serman popor. Tu, atît de adese păcălit și tras pe sfoară, credeai că toată lumea e atît de bună și cinstită ca tine. Ai ajuns să crezi că și un ministru à la Kristoffy poate naște idei înălțătoare de cinste și dreptate. Ai ajuns să crezi, că din peatră se poate storce lapte și că lupul încă poate să devină un miel blînd. Da! Credulitatea noastră e un păcat național. — Și — O! Doamne iartă-nel — cinstea în luptele noastre noi suntem siliți să o numim — slăbiciune.

Azi nu mai trăim vremea luptei cinstite, — fățise, — piept la piept. — Azi lupta mirșavă — azi luptele după sistem ovreiesc, — azi lupta vicleană rodește izbîndă.

Ministrul Coloman Széll a zămislit o lege despre iudicatura Curiei. — Cine n'a crezut în cinstea acelei legi? Și iată la al doilea prilej, vedem că legea asta are o mulțime de unghiere, unde se poate ascunde minciuna. — Administrația terorizează, mituiește și acum, la alegeri. — Totul a ramas în forma veche. Iar cel ce petiționează o alegere, se vede de odată în fața celei mai imposibile situații din lumea legilor: *După ce a fost bătut și înzultat la alegerea — foarte scumpă, din partea tuturor organelor de administrație, și după ce a petiționat cu spese mari alegerea revoltător de nedreaptă, — cel ales, — cel pîrit, — cel vinovat, — cînd vede că nu mai poate, — își da dimisia și cheltuielile de 10—20 de mii coroane, rămîn în cîrca celui ce a pornit pîra.*

Unde's juriștii noștri, să arete lumii mari, — cari sunt legile cari să pun în potruva posibilului, — uzului și a minții sănătoase?... Cari legi se fac lacunoase fără sfială, din simplul motiv, ca să creieze situații imposibile, să creieze colțuri de refugiu, — ca adevărul vecinic înzădar să urmărească — minciuna?

Dar Coloman Széll a fost nițel mai viclean, nu însă mai puțin pervers decît Kristoffy. Ținta ascunsă a legii lui Széll abea acu ni-se prezintă în toată golătatea ei de rea credință. — Dar Kristoffy e cu mult mai îndrăzneț. El nu ascunde »rea credință« planurilor sale.

O spune verde în proiectul seu, — că nu e scopul lui să introducă o lege electorală cinstită. Scopul lui nu e să pună înșfîrșit o temelie păcii generale. Nu are de țintă să înpace înșfîrșit poporul proletar maghiar și marea majoritate a locuitorilor patriei, — naționalitățile, — ci țintește să — tragă lumea întreagă pe sfoară. — Să introducă sufragiu universal, — dar după un sistem propriu, fenomenal de stupid și îndrăzneț; — *care să fie mai rău pentru cei ce l'au pretins, decît sistemul de azi.* El caută un cens, — fie chiar cens intelectual, — un cens, care, după consultarea statisticelor să fie mai favorabil pentru acel ceva, numit de dînsul: *conditio sine qua non!*

Iar această condiție »sine qua non«, să nu credeți că e — fericirea patriei. Să nu credeți că e — mulțumirea majorității locuitorilor, cari țin țara. Să nu credeți, că e — o formulă care să se apropie mai mult de: cinste, echitate, adevăr și dreptate.

Nu! Condiția Dlui Kristoffy și a semenilor sei este să — asigure supremația covârșitoare a elementului maghiar asupra celorlalte neamuri din patrie, — căroră, — să o spunem drept, nici prin minte nu le-ar trece să rivalizeze între sine — în patria comună, dacă nu le-ar agita înprumutat, escroci politici, gheșeftari simpli și fără suflet, ca un Kristoffy și ovreii lui, cu presa lor ovreiască. »Nu vedeți voi, — zice Kristoffy, cătră opoziție — că în urma proiectului meu alegătorii maghiari vor atinge cifra de 65% din totalitatea alegătorilor, până ce numărul locuitorilor maghiari abea ajunge la 45%?»

Dăr opoziția, pe care mai mult o doare pierderea privilegiilor, a mandatelor pe cari vor fi siliți să le împartă cinstit cu poporul, ~~cu~~ cu proletarii, — nu prea crede, ci o spune pe șleau că: »știm noi cit plătește statistica oficială a Ungariei. — Nu ne vorbi de statistică. Noi nu credem. — Tot ce credem noi, este că, nouă ne mai place cum sîntem azi.« »Chiar admițînd că ar fi greșite datele statisticei noastre oficiale, — le zice mai departe ingeniosul Kristoffy — nu vedeți voi că am aflat un remediu genial de a nu tolera în parlament decît oameni pe placul nost? Am stipulat condiția, că acel ce e osîndit pentru agitație în potriva divei naționalități maghiare, că altfel de agitație noi nu cunoaștem, să nu poată fi ales deputat pentru parlament. — Cred, că asta-i destul, — O știți voi bine. Știți voi doară, — cit de ușor osîndim astăzi la pușcărie pe cei ce ne stau în cale. Va zice un »Tatăl nostru« românește? Il vom acuza cu ațîtare la revoaltă. Procurori avem destui, har Domnului, iar jurați gata de a-i sprigini cu verdictul lor, — aflăm destui, nu numai la Cluj... Clara pacta!« — Și Kristoffy zimbește mulțumit. Intr'adevăr genialitatea lui ar fi vrednică de mai multă admirație în tabăra coșuthistă. Dar cei de

lingă Coșuth nu s'ar învol bucuros să primească proiectul, de oarece prea mulți grofi și baroni și prea mulți bancheri ovrei are partidul în sine, decît să îndrăznească a jertfi binele acestora pentru »binele patriei.«

Pun între semne de citație »binele patriei« de oarece se știe, că dinșii binele patriei îl identifică cu binele naționalității maghiare.

Iar noi? Ce va fi cu noi, cari nădăjduiam pace însfrșit?

Noi vom aștepta, — până ce orgiile vor dispărea împreună cu carnavalul prostiilor și nelegiuirilor de guvernare.

AUREL CIATO

Gîntec haiducesc *)

Mai naște neamul românesc
Titani cu piept de taur, —
Voinici cu brațele de fier,
Cu inimă de aur.

Mai crește soarele pe cer
Și mai străbate-n ceață,
Ne-o încălzi doar sufletul,
Și dorul de viață!

*) Se știe, că pe timpul fanarioților în Muntenia, boierii moșteni se apărau cu un fel de luptă de guerilla, închegîndu-se în cete de haiduci, prin codri. — Nu atît nădejdea reușitei, cît setea de răzbunare îi ducea în codru, la viață grea și primejdioasă. — Icoana sufletească a unui haiduc din acele vremi, ne-o prezintă poetul.

Mai sunt poteci prin codri deși,
 Cîntări de răzbunare,
 Gari fac să curgă sîngele
 Mai viu, mai cald, mai tare.

Se mai topește fier destul
 Și plumb în topitoare, —
 Vă 'mbracă 'n arme dragi copii,
 Din creștet la picioare!

Mai sunt și visuri de-nplinit, —
 Flăcăi, fiți tari ca fierul,
 Să se dea iadul înapoi,
 Să se deschidă ceriul.

Din culmea 'naltelor mări
 Archangelii și Sfinții,
 Să ne-ncunune frunțile
 Cu nimbul biruinții!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TELEKINO

Nici odată n'a frămîntat chestia invențiunilor creerii
 ocmenilor mari mai mult ca în veacul trecut și cel de față.

Numai citva timp ne desparte, de vremea cînd s'a vestit,
 că genialul Marconi a inventat telegraful fără sîrmă; și
 deja au pornit pe urma lui o mulțime de savanți, cari își
 dau silința, să deslege alte enigme tot atît de grele și în-
 curcate ca și enigma telegrafului fără sîrmă, cu ajutorul
 căruia astăzi marinarii, cari pribegesc pe apele întinse și
 depărtate ale oceanelor se pot înțelege bine cu cei de
 pe uscat.

Așa frații Aseglio și Lamberto Zanesci, electrotehnici
 în Pomerania își dau silința, să inventeze telefonul fără
 sîrmă și cu ajutorul microfonului au și început, să constru-
 ească un primitiv telefon fără sîrmă. Că reușita lor va fi
 încoronată cu aceeaș reușită ca invenția lui Marconi, n'o
 putem profeti, dar cunoscut fiind avîntul, ce și l'a luat

electrotehnica în timpurile mai nouă, cred că putem spera, că mine poimine vom avea și telefon fără sîrmă.

Tot pe baza transmiterii curenților electrice prin aer voește Torres Quevedo, savantul inginer din Madrid — să rezolve problema de a transmite prin aer forțe electrice puternice, cu ajutorul cărora, să pună în mișcare, mecanisme mari. Fiind rezolvată problema, asta de sine se înțelege, că ar fi aflată și cirna balonului. Cîrmuirea lui însă se înțelege că nu s'ar face de pe balon, ci prin curenți electrice, cari își pot avea izvorul la distanțe cît de mari.

Spre acest scop a construit T. Quevedo după mai multe experimentări cu ajutorul razelor lui Herz un motor pe care a reușit, să-l pună în mișcare și să-i reguleze funcționarea dela o distanță de 2—3 km. cu ajutorul unui acumulator electric, numit de el Telekino, a cărui construcție o ține însă în secret, până la perfecționarea invenției sale.

Savantul inginer a prezentat invențiunea sa academiei franceze și celei spaniole, ear acestea și alte academii de știință convingîndu-se de valoarea invențiunii lui, l'au încurajat și i-au pus la dispoziție tot sprijinul lor material, pentru a-și perfecționa epocala invenție.

Un pas înainte a făcut T. Quevedo, nu de mult construind un vapor în miniatură, pe care lăsîndu-l pe apa lacului Cassa di Campo, i-a succés, să-l cîrmuească cu ajutorul acumulatorului său, după plac, manevrînd cu el în toate direcțiunile în fața unui imens număr de privitori. Iar pentru ca realizarea genialei lui invențiuni să fie și mai dovedită, a construit mai deunăzi un balon, pe care l'a liberat în văzduh și spre mirarea miilor de privitori îl cîrmuia la distanță de 800 de m. în toate direcțiunile cu ajutorul acumulatorului.

Din cele expuse se poate vedea, că savantul inginer înaintează pas de pas spre realizarea țintei sale. Insuși face o declarațiune, în care își exprimă speranța, că va trăi până cînd își va perfecționa invențiunea sa. Ear noi luînd în considerare succesele lui de până acum, precum și datele rigide ale unui statistician englez, cari dovedesc, că singură electricitatea ce o conține cataractul Niagara ar fi suficientă pentru a pune în mișcare și a conduce toate fabricile și trenurile din lume, putem nădăjdui, că Torres Quevedo dîndu-ne nu peste mult invenția sa perfecționată și prin ea și cirna balonului, ne vom vedea cu un pas mai aproape de realizarea nădejzii, numită utopie până azi, de a transmite forțe uriașe la mari depărtări.

Vo.—Ni.

Pressa noastră.

I.

Fiind și revista noastră un fel de organ de publicitate, credem a împlini o datorie față de noi însine și față de publicul cetitor, dacă ne vom îndeletnici puțin deja în numărul dintii cu pressa noastră. Mihail Eminescu în unul din articoliile sei despre pressa românească apăruti în anii 1870—74 și publicați în volumul I. de «Scrieri politice și literare» împarte pressa românească în 4 categorii.

El distinge ziare neinteligente, dar de bună credință, inteligente, dar de rea credință, neinteligente și de rea credință și în urmă, inteligente și de bună credință.

— În categoria ultimă înșiră jurnalele noastre de pe atunci Albina, Federațiunea și Telegraful Român, pe cind jurnalele de peste munți le împarte în celelalte trei categorii mai puțin măgulitoare.

Nu vrem să afirmăm, că Eminescu a cărui genialitate schinteiază și din articoliile săi politici și literari — ar fi esagerat cind i-a dat pressei noastre din Ungaria atributele de »inteligente« și de »bună credință«.

Cu atit mai puțin am voi să contestăm absolut aceste atribute pressei noastre de azi.

La tot cazul inteligența ca ori care alt atribut calitativ este relativă. Totul atrnă dela felul comparațiunii.

În raport cu marile ziare din Franția, Anglia și chiar din Austria, jurnalele noastre vor apărea mai puțin inteligente, ba poate »rēmase nițel de lume«.

În raport însă cu celelalte instituțiuni și manifestațiuni ale spiritului public românesc din Ungaria, dupăce și jurnalele nu sunt decit parte integritoare ale organizmului național, ele ating măsura de inteligență a majorității cetitorilor.

Tot mai mult crește însă numărul acelora din clasa cultă, cari prin cetirea organelor mai perfecte din pressa

străină și-au însușit un gust mai rafinat și și-au mărit pretențiile față de presa română.

De aceia presa va face bine, dacă va ținea cont de aceste reclamări, dacă nu voește, ca presa străină să-i facă concurență periculoasă între proprii cetitori.

În ce privește »bunacredință« a presei noastre, ni-se pare a vedea oarecare decadență față de presa din anii 70, lăudată atât de mult de Eminescu.

Și decadența aceasta ne atinge cu atât mai dureros cu cât atributul »de bunăcredință« e un postulat cu desăvârșire trebuincios presei unui popor ca al nostru. Lipsa bunei credințe poate fi mai fatală nu numai pentru presă ci și pentru poporul care o susține, decât eventuala neînțelegență a jurnalelor și a jurnaliștilor.

Și ca se fim mai bine înțeleși vom face și noi o categorizare a presei, însă cu totul din alte puncte de vedere.

După a noastră părere în Europa sunt două categorii de presse.

~~La categoria întâi înșirăm jurnalele din statele naționale unde viața de stat, independentă, națională, nu e periclitată din partea dușmanilor interni. În state ca Franța, Angliera sau România presa azi e angajată aproape fără excepțiune, în luptele de partide din numitele state.~~

E cunoscută lupta nemiloasă, înverșunată, ce o poartă partidele politice în statele constituționale.

Binele public, cinstea națională sunt de cele mai multe ori numai lozince după cari se ascunde orgoliul și pofta de cîrmuire a partidelor.

În astfel de state se poate esplica de și nu se poate admite, că presa se abate dela »bona fides« și devine un instrument folositor al uneia sau alteia dintre partidele politice.

~~La categoria a doua înșirăm presa-popoarelor asuprite sau cel puțin a acelor cari sunt osîndite a-și apăra din greu limba și legea, existența națională, față de nizuințele de asimilare ale unor rasse mai număroase sau mai puternice.~~

La astfel de popoare presa este și trebuie să fie o zală în lanțul de organizare defenzivă, o parte întregitoare, deci indispensabilă a apărării naționale. E numai urmare naturală, că integritatea morală, spiritul viguros și necorupt, care trebuie să domnească la un popor în defenzivă națională, trebuie să străbată și domineze și în părțile constitutive a-le apărării naționale deci și în presa sa.

Iată cauza a-le cărei efecte le-a constatat genialul Eminescu, cînd a zis despre presa noastră, că e de bună redință.

Dacă e permis să întrebuițăm o comparație din domeniul tacticei militare, rolul presei în luptele naționale se poate defini cu precisiune. Cea ce e avangarda în război, e presa la un popor asuprit.

Chemarea avangardei e să vină în atingere imediată cu dușmanul și să acopere și înleznească desfășurarea grosului armatei. Iar contactul permanent cu dușmanul tot avangarda trebuie să-l susțină și în pauzele ce se nasc între luptele dintre beligeranți. Luptele dintre avangarde se dau și se susțin și în înainte și adese și după ciocnirile dintre două armate.

Presa noastră și-a împlinit în totdeauna chemarea de avangardă, a susținut atingerea cu presa partidelor politice dușmănoase noue. A stat la postul de onor și după ce și-lurile luptătorilor au dat un asalt și nu s'a clătinat nici cînd a venit nereușita unei acțiuni politice, ci a acoperit cu rezistența sa concentrarea și reculegerea luptătorilor resfirați și descurajați.

Avangarda însă nu-i iertat să întreprindă operațiuni separate și decisive, cînd nu are la spate sprijinul sigur și grosului armatei. De oarece se espune a fi înprăștiată și nimicită cum a pățit-o și »Tribuna« din Sibiiu.

De altă parte însă, e tot atît de greșit ca se împedece acțiunea grosului armatei, desfășurarea tactică a luptătorilor.

Și în sfîrșit nu e numai greșit ci evident *criminal* cînd avangarda împedecă și face problematică reușita luptei producînd zizanie și neînțelegere în armată.

Acesta cade deja la socoteala »bunei credințe« a presei.

Acest lucru a trebuit să-l aibă înaintea ochilor presa din timpul cînd și-a scris Eminescu articolul în care a dăruit presei noastre medalia de onoare: »bonae fidei«.

Că presa noastră înainte de Eminescu încă așa înțelegerea menirea ei, avem o frumoasă pildă de pe vremea dietei din Sibiiu, de duiosă amintire pentru noi.

În preajma deschiderii dietei din 1863 »Gazeta Transilvaniei (Nr. 55) a salutată călduros pe cei 57 deputați români zicînd între altele;

»Acum jurnalistica cedează antepostul ei, apărât cu conștiință curată, aleșilor părinți ai națiunii«.

Somăm pe unii jurnaliști și directori de ziare de azi, să-și pună mîna la inimă și să răspundă, că oare azi, cînd după

o pauză de zece ani, (în care timp deasemeni aproape numai presa, ca avangardă, a purtat lupta de apărare,) pășesc de nou pe planul dintii, adevărații luptători: *aleșii părinți a națiunii*, făcândușiau datorința întocmai ca la 1863?

Cedat'au deputaților antepostul apărât cu conștiință curată dela procesul memorandumului încoace până la alegerile dietali din Februarie 1905?

Dacă n'au făcut-o, atunci nu se supere dacă constatăm cu adîncă părere de rău, că în ce privește »buna credință«
pressei noastre, ni se pare a vedea o decadentă, față de
presa laudată de Mihail Eminescu.

Atacurile și discreditarea înaintea poporului a puținilor
noștri deputați naționaliști e o probă evidentă a inficării unei
părți a pressei noastre, de boala jurnalelor inteligente ori
neinteligente dar la ori ce împrejurare — de »rea credință«.

V. E. MOLDOVAN.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Prinsonierul polon.

La Paul Întiul, la Țarul viteaz,
E toi și lumină. În ziua de azi
Și el și curtenii-și petrec fără gînd,
Din cupe de aur închină pe rînd. —

Din toți cel mai vesel e Paul, e Țarul.
Cu dreapta ridică în slavă păharul.
»Să bem!« — strigă dînsul, — și toți tac în sală,
»Să bem, să serbăm o zi triumfală!«

»Că astăzi, la zece Octombre, o știți,
Căzură Poloniei la Macievitz.
Aduceți-mi unul, din temniți, că-mi vine
O poftă nebună, să-l pun să-mi închine!«

Cu toții 'l aproabă și toți hohotesc,
Iar Țarul s'așază în scaunul domnesc,
Curtenii s'așază 'mprejur lingă tron,
Cînd vin temnițerii cu sclavul polon. —

— »Doresc — zice Țarul — să-mi spuni dacă crezi,
Că-i vrednică ziua de azi s'o serbez!
De mult n'avui chef ca acum și îmi vine,
La zece Octombre-un Polon să-mi închine!«

Polonul tresare. S'apropie-un pas
Și-ar vrea să grăiască, dar nu-și află glas;
Din ochi două lacrimi obrazu-i brăzdează
Și-i picură 'n vin, cînd el cuvîntează:

— »Da, știu eu bine ce zi serbați voi;
La zece Octombre ați învins în război.
La zece Octombre am căzut în robie, —
E singura zi pentru voi, de trufie. —

»La zece Octombre am fost noi striviți
Pe cîmpul de singe, la Macievitz.
Știu și eu prea bine, ascultă-mă dar
Să 'nchin pentru tine, trufașule Țar!

»Pe cum ați robit voi a noastre hotară,
Să fiți robi de-apururi în propria țară!
Blăstăm pe-al vost gînd și blăstăm pe-al vost paș,
Stăpîn urgisit, peste-o turmă de lași!«

Sfîrșind el ridică la buze păharul.
Iar Paul Întiul, mai alb decît varul,
Ar vrea să'l străpungă cu ochii, să'l sfarme.
Curtenii stau palizi, cu mîna pe arme.

— »Bine! Prea bine! Mulțam deocamdată!
A tale dorințe-și așteaptă răsplată.
Sunt vesel azi foarte, bagi și tu de seamă,
Să nu-ți uit de nume, să-mi spui, cum te chiamă?«

— »Eu cine-s? Ascultă! In luptele crunte,
Pe mine m'avură Polonii în frunte.
Luptînd am căzut între cei dinainte, —
Kostciusko mă chiamă, — aduci-ți amînte?»

Curtenii stau palizi, iar Țarul tresare.
Roșește și dinsul. Prea proastă îi pare
Idea nefastă, să-și bată el joc,
De-un neam fără țară și fără noroc. —

Incet, șovăind se coboară din tron
Și dreapta și-o 'ntinde spre sclavul Polon.
»Ești liber, Kostciusko, deși-mi ești vrăjmaș, —
Tu, cel mai viteaz și mai vrednic ostaș! —«

(După: A. Csengery.)

BCU Cluj / Noua ortografie și analfabetismul.

Trebuie să se pună capăt odată anarhiei, ce se săvîrșește cu deosebitele sisteme de ortografie, mai ales la noi dincoace de Carpați, descoperîndu-se și prin aceasta păcatul nostru național: nedisciplina. Se ivesc la noi planuri de cele mai sublime, se aduc chiar și înțelepte hotăriri și cînd e la adecă, nervus rerum, nu se execută nimic. Românește: rămîn baltă.

Chipul tulpure »al stării noastre ortografice«, așa cum se presintă el în toată splendoarea ridiculului, e acesta: Cite reviste și ziare, atîtea feluri (nu sisteme) de ortografie! Cîți oameni atîtea păcate! Mai caraghios e, că tocmai ziare ce luptau înverșunat pentru simplificarea ortografiei, întrebunțează până în ziua de azi, cea mai complicată, cea mai ruginită, cea mai konzervativă și retrogradă ortografie. Altele cele mai multe n'au nici un sistem. Fiecare »colaborator« își are principiile sale originale în ale ortografiei, pe cari apoi corectorii sunt, har D-lui, destul de comozi, ca să

le respecte. Așa noi avem orizonturi cu mult mai largi, decît să ne acățăm de chițibușuri. Spre cînstea acestei majorități fie zis, că principiile ei sunt binișor luminate, liberale, moderne, lipsite de prejudețiile tradiționale cu strămoșii Romani. (Atît de des i-am pomenit pe bieții, de le-am stricat tot creditul!) E vorba numai, că pe lingă toată cînstea ce o dăm acestor însușiri fonetice avem a pretinde și unitate și un anumit sistem, pe oare care dintre cele permise și în putere.

Cei mai mulți însă nu se alătură neclintit, la nici o convingere, nici la cea academică, nici la cea fonetică, ci scriu cum îi taie capul, cel rău, amestecînd regule și din sistemul curat fonetic și din cel academic și din cel etimologic cumpătat. A mai ilustra cu exemple, cred că e cu totul de prisos.

Acestei anarchii — vor fi de acord și cei cu pricină — trebuie negreșit să se pună capăt. Se va și pune capăt desigur, cînd vor da signalul de alarmă condee, a căror putere e și în autoritatea vîrstei. Eu unul nu am avut alt gînd, decît — căzîndu-mi și acest bolovan în cale — să-l arăt și altor trecători, ce se împiedecă.

Argumentul meu așteaptă nerăbdător să revin asupra lui, îl repet deci. Am fost spus într'alt loc scurt, cam acestea:

Pricina de căpetenie, că în școalele noastre populare nu se învață a ceti și scrie cu succes, e ortografia complicată, prea grea de înțeles și de învățat pentru un om fără pregătiri filologice. *Țăranul rămîne analfabet, aproape exclusiv din acel motiv, că regulele de distingere stilistică, a cărei rost și cauză nu le vede, îl zăpăcesc, îl încurcă, îl fac să-și peardă voia.*

Bieții de țerani petreceau, ales în școlile mai de mult, cîte patru ani, urît ciunțiți și aceștia, și eșiau cunoscînd abia cîteva litere, pe cari cît de curînd le uitau, în lipsa îndeletnicirilor cărturărești, pentru cari nu aveau destulă pregătire ca să le îndrăgească.

Stau și mă uit cum dascălii din lumea veche muncesc pe sărmanii copilași la dictat. Copilul are să scrie pe tablă »fintină«. Ce tortură e pe bietul nefilolog, cînd ajunge să

scrie pe *f* în doue forme, cu *ó*(!) și cu *â*. Inchipuiți-vă încă »îndreptarea« unui dascăl pedant și cu nuiia și apoi nu vă mirați, că băiatul nu prinde gust pentru carte. O altă urmare primejdioasă trebuie socotită și mai cu teamă. E logic, că dacă băiețelul ori chiar și flăcăul, va ajunge mai târziu să învețe »carte unguerească«, tot numai în școala poporală, va observa numai decît, cît de ușor se poate învăța simpla scriere maghiară și pe lângă observarea folosului ei practic, îi va sluji și aceasta de îndemn a învăța mai bucuros scrierea maghiară, lăsînd uitării pe cea românească. Nu mai are ce face cu aceasta. Astfel vechea noastră ortografie e și un ajutor al maghiarisării. A nu se uita, că păstrarea naționalității noastre avem să o mulțămim în mare parte separatismului.

Pe fețele cetitorilor par'că citesc: Nu mai vorbi în pustii! S'a primit doar acum simplul sistem fonetic, s'au sfîrșit acum cauzele relelor! Judecată de jumătate!

Zisesem că tema e actuală. Da, e chiar așa de actuală și acum după ce tranșată, se acopere cu vălul tăcerii, cît de actuală era pe timpul discutiilor zgomotoase cu efecte momentane numai. Da, căci în școlile sătești se propune și acum vechea ortografie, cu absurditate dovedită. Și se va propune încă îndelungată vreme, căci dascălii cei mai mulți sunt din generația bătrînă, cu ortografia lor bătrînă, iar tabelele și manualele sunt scrise cu aceeași ortografie. Cîteva specimene de pe tablele, (cele mai importante mijloace de instrucție elementară!) ce sunt în uzul tuturor școlilor populare: Ȑicală, eclesia (!), șierpe, schinteiă, țiolul (cu sedilă!) Invălește, sânt (sfînt) onórea, (iar: poate, cu oa.*)

Așadară cauzele relelor nu s'au stîrpit de felul felului. S'a produs numai ilusia aceasta și noue ne-a fost de ajuns atît. Căutarea mijloacelor de temeinică și grabnică stîrpire însă se impune strigător.

Cu bătrînii dascăli anevoie o vom scoate la cale. Prea adînc s'au cufundat ei în vederile lor apărate mortîș și prea

*) Tabelă, compusă de T. Roșescu, 1879. Proprietatea statului.

greoi se mișcă e față de mersul repede al lumii, pentruca să-i poți convinge pe ei despre necesitatea, influința salutară și rostul noiei ortografii. Gerația tinerilor absolvenți ai școlilor pedagogice, sunt ce-i drept, mai acceptibili pentru curente și idei noi, dar sunt crescuți și ei în acelaș spirit. Peste tot la școalele noastre secundare (dar mai virtos la liceele gr-cat.) încă și acum bîntuie o grozavă iubire de etimologizm pe catedre. Aci trebuie o hotărîre radicală și generală de cătră organele școlare superioare.

Asemenea și cu tabelele și manualele. Trebuie să se tipărească din nou și radical. Sunt și așa necomplete și necorespunzătoare. Scuze și văicăreli asupra mulțimii cheltuielilor în acest caz sunt de a se respinge cu indignare. E doar o atît de capitală chestie chestia alfabetizmului, de nu se mai poate amîna de az pe mîne și nu e iertat să se codească nimenea dinaintea aducerii jertfelor, fără de a fi complice la păcatul sinuciderii noastre. Periculum în ora. Analfabetizmul e cariul, care roade în trunchiul neamului românesc, iar alăptătorul acelu cari e vechea ortografie etimologică.

Anul trecut I. P. S. S. Mitropolitul din Blaj dăduse un circular, în care se spune, că în toate afacerile bisericești și școlare să se întrebuițeze ortografia academică. O dovadă de largă înțelegere și interes e acest fapt în sine. Sunt însă atît de vagi terminii poruncii și atît de largă e nepăsarea, dacă se împlinește porunca aevea sau ba, încît acele vorbe, scrise cu cel mai bun gînd, nu avură nici un rezultat.

Interesul încordat și primejdia amenințătoare vor pleda de sigur mai cu efect, decît mine, pe lîngă importanța și zorul cauzei. Nu mai e timp și nici rost de a mai discuta. Trebuie să se ia măsurile cele mai grabnice și cele mai energice să executăm ceea ce cu atîta trudă am hotărît. Circularul acela trebuie dat de nou, trebuie să-l dea toți Arhierii nostri într'o formă mai categorică, supusă unui control riguros.

Sever C. Dan.

Satana în voiaj.

(Întîiul voiaj.)

E grea viața, toamna, cînd totul veștejește și trece.

Zile neguroase, nori întunecați și îndesați de ploae, nopți sinistre, vîntul șueră pustiu, pretutindenea umbre triste, dese și pline de întunereci

Toate acestea aruncă negrele umbre ale gîndurilor pe dispoziția omului și'n sufletul lui trezesc un fior ascuns față de viață, în care nu-i nici o statornicie, ci totul e nesigur și trecător: viața înmugurește, îmbobocește și trece. Pentru ce? Spre ce scop?..

De multeori ni-se isprăvesc puterile tocmai atunci, cînd ar trebui să ne măsurăm cu acele gînduri negre, cari în vremile toamnei se fac stăpîne pe suflet... Singurul drum mîntuitor pe care omul ar ajunge la limanul sigur al conștiinții, scăpînd din chaosul grelelor gînduri și îndoeli, ar fi delăturarea sau prevenirea curajoasă a acestor gînduri amare. — Dar acest drum e obositor... E plin cu ghimpi, cari sîngerează până în adînc inima și într'un capăt al drumului pîndește neconținut — Satana. Și anume acel Satana, care e cel mai însemnat între toți cunoscuții noștrii. Cunoașterii lui avem să-i mulțămim și geniul lui Goethe.

Despre Satana acesta voesc, să vă povestesc eu acum
S'a plictisit Satana.

E cu mult mai cu minte dînsul, decît ca întregă viața, să și-o petreacă numai în ris; el știe prea bine, că sunt în viață și astfel de scene, de cari nici el nu cutează să ridă. Așa de pildă nici odată n'a batjocorit... fericitul fapt, că și el există pe lume...

De sine se înțelege, că acest Satană atît de plăcut e mai mult un fel de bonvivant, decît o persoană cuminte și

dacă am căuta, să străbatem mai adînc în ființa lui, ar fi foarte probabil, să ne convingem, că și el, ca și noi, își petrece partea cea mai mare din viață cu lucruri de nimic. Dar să nu ne batem noi capul cu lucrul ăsta; că doar nu suntem copii, cari își desciocălează cele mai plăcute jucării pentru ca să afle ce comori se ascund în lăuntru lor.

Intr'o noapte furtunoasă de toamnă, Satana pribegia printre mormintele din cimitir. I-se urise; fluera încet și-și rotia neastîmpărat ochii căutînd distracție. Incepuse, să cinte o romanță veche — o romanță predilectă a tatălui meu.

Cintecul se reflecta în echoul monoton al vîntului, care se prăvălia șuerînd sălbatic peste crucile negre ale mormintelor. Pe cer se grămădeau nori grei de toamnă și lacrimile lor reci stropiau strîmtele locuințe ale morților. Arborii jalnici din cimitir scîrțiau fricoși, scuturați de brațele aspre ale vîntului; crengile lor negre se întindeau spre norii muți și negri ca și cum ar cere ajutor. Din cînd în cînd vîntul biciuia cu atîta putere crengile arborilor, încît acestea isbiau cu forță crucile și din asta se naștea o zuruitură sinistră în cimitirul mut, plin de spaimă și fior.

Intr'un tîrziu Satana își gîndi: Parcă mi-ar plăcea, să știu: cum se simt morții pe astfel de vreme? Fără îndoială că umezeala a străbătut până la el și cu toate că din momentul morții lor sunt asigurați pentru totdeauna în contra realizmului, totuș trebuie că poziția lor nu e dintre cele mai comode!... Hm, cred, că n'aș face rău, dacă aș chema pe vr'unul dintre acești oameni pacinici pentru a povesti cu el cîte — ceva. Faptul ăsta mi-ar procura de sigur puțintică distracție... Hai dară, să strig pe careva...

Aici, pe undeva au îngropat pe vremuri un poet, care mi-era cunoscut. În viață îl cercetam din cînd în cînd.. Pentruce să nu reînnoiesc cunoștința? Mutrele de soiul lui sunt foarte pretenzive... Ian să vedem, oare mormintul îi îndestulește pretenziunile?... Ei, să vedem, aflavoi vreunul?

Dar chiar și Satana, care — după cum știm e în curent cu toate lucrurile văzute și ascunse, a trăbuit să se în-

virtă o bună bucată de timp prin cimitir până a aflat mormîntul poetului.

— Hei!... n'auzi? Trezește-te! — strigă Satana ciocănind cu ghiarele în peatra cea grea sub care odihnia cunoscutul său.

— Pentruce? întrebă un glas înăbușit de sub pămînt.

— Am trebuință de Dta.

— Nu mă scol!

— Pentruce nu?

— Ei... da cine ești Dta?

— Nu mă cunoști?...

— Doar vr'un censor?

— Ha! ha! ha! nu!

— Doar vreun... jandarm?

— Nici poveste.

— Atunci de sigur vr'un critic?

— Eu... eu sînt Satana.

— Al Viu îndată! ✓

Peatra se rostogoli de pe mormînt, pămîntul fu aruncat la o parte și apăru scheletul. Era un schelet de tot ordinar, sămîna foarte de aproape cu scheletul, care se folosește la facultatea de medicină, pentru studiu, și se deosebea numai întru atîta încît acest schelet era murdar și nu era înbinat cu sîrmă. Din orbitele-i goale strălucia o lumină fosforică de culoare albastră.

Eși ud din mormînt, și-și scutură oasele, pentru a-și curăți pămîntul de pe ele.

Uscatele-i oase zuruiau cînd își ridică capul în sus și-și încremeni privirea-i rece și vinătă spre cerul negru și plin de nori.

— Sănătate! — zise Satana.

— Asta n'o pot avea; răspuse poetul. Vorbea încet și vocea lui răsuna așa de curios; sămăna cu scîrțăitul, ce-l fac două oase, cînd le freci unul de altul.

— Iartă-mă pentru salutul ce ți-l'am făcut; zise Satana făcînd o față de tot servilă.

— «Nu face nimic; aș dori însă să știu, pentruce m'ai sculat Dta?»

— Am voit, să-ți propun ceva și anume, să facem o preumblare... Nimic mai mult.

— Aha! te însoțesc foarte bucuros; deși vremea e foarte urfă.

— Dta nu te temi de răceală? întrebă Saiana.

— O! nu, m'am obicinuit; am îndurat atita frig în viață!

— A da! mi-aduc aminte, Dta ai murit înghețat de frig.

— O! și cît eram de înghețat. Intreaga mea viață n'au făcut altceva cu mine, de cît au căutat să mă tot răcorească.

Mergeau pe o potecuță îngustă printre cruci și morminte. Din ochii poetului țîșneau două raze vinete, cari luminau calea Sataniei... Picuri reci de ploae cădeau pe cei doi pribegi și vîntul sufla neîmpedecat prin coastele poetului și prin pept, din care pierise inima...

— Mergem în oraș? întrebă poetul.

— Spune-mi, ce te atrage pe Dta într'acolo?

— Viața, domnule! — zise poetul.

— Cum? mai poate avea viața preț înainte Dtale?

— O! și cît!

— Pentru-ce?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Oare cum ți-aș putea eu esplica lucrul ăsta mai bine? Simplu! Omul apreciază fiecare lucru după munca ce a întrebuițat-o pentru realizarea aceluia. Așa de pildă, o peatră adusă din virful Araratului fie ea cît de ordinară, e scumpă.

— Creatură ticăloasă! — rînji Satana.

— Dar și norocoasă totodată — observă poetul.

Satana dădu din umeri și tăcu.

Eșiră din cîmîtir și o luară pe drumul ce ducea în oraș. Două rînduri de case, prin ele întunec nepătruns, ici colo aruncau lumină slabă cîteva felinare, cari trădau și mai mult grosul întunec, care învăluia pămîntul.

— Să-mi spui — zise diavolul după un timp, — cum îți place Dtale în mormînt?

— Acum, după ce m'am obicinuit, nu pot zice nici un rău despre el; e foarte liniștit... La început însă era ceva îngrozitor. Prostul ăla de om, care a bătut cuiele la sicriu,

mi-a bătut și mie, nu știu de ce, un cui în cap. Un lucru nelinseminat, natural, dar totuși neplăcut. Mie îmi venea să cred, că faptul ăsta ar fi rezultatul blăstămatului de symbolism. Ceea ce mă neliniștea mai mult era, că afurisitul de cui avea să-mi nimicească creierul, organul cu ajutorul căuia mai scormoniam din când în când ambitiția tovarășilor mei. Se iviră apoi vermi. Țștia — mîncaiar pustia — mă rodeau groaznic de încet.

— Ei! zise Satana — asta nici n'ar trebui să li-o iai în nume de rău. Un corp plin cu fiere nici nu poate avea vreun gust plăcut.

— Curios! Corpul meu nu era decît oase și piele, nimic altceva, — răspunse poetul.

— A mistui însă așa ceva e mai mult o datorie neplăcută, decît o plăcere... Vezi de pildă pe editori îi rod degrabă și încă cu cită poftă!

— Asta-i foarte natural: editorii sunt foarte gustoși.

— E umed mormîntul în timp de toamnă nu-i așa?

— Da, e umed puțin, dar în sfîrșit te obicinuești. Adevărul vorbind însă, pe mine mă neliniștesc numai acei gurăască, ce pribegind prin cimitir, din când în când dau și peste mormîntul meu. Nu știu cum, dar parcă decînd zac în pămînt, unde totul e nemișcat ca și mine, nu mai am nici o cunoștință de mersul vremii.

— Au trecut deja patru ari, decînd te odihnești Dta în mormînt, — zise Satana.

— Așa? Deodată cu comunicarea asta vreau, să-ți povestesc și eu ceva. Nu știu în care an din acești patru s'a întimplat, că s'au rătăcit trei indivizi, pe la mormîntul meu.

— Astfel de mutre te înfuriază numai. Unul, — pricepi, — voia să tăgăduască chiar și faptul, că am existat vreodată. S'a apropiat de cruce, a cetit epitaful și îndrăzni, să afirme cu cel mai profund glas al convingerii: «Doar așa un nume nici n'a existat în viață! Numele ăsta nici odată nu l'am cetit. Numele de familie parcă mi-e cunoscut; am cunoscut ce e drept în tinerețe un om cu numele ăsta; locuia pe strada noastră și era proprietarul unui institut secret de împrumuturi...»

Ce zici Dta la asta?... Timp de șesșesprezece ani mi-s'au publicat lucrările în cele mai lățite ziare și în viață încă îmi apărură toate operile în trei ediții.

— Iar după moarte urmară încă două ediții, adause Satana.

— Ei vezi! Mai tîrziu au venit alți doi indivizi și unul începu să vorbească în felul următor: »A, ăsta e ăla? «Da, ăstai ăla!» — răspunse celalalt. — «Îl cetiau unii și pe ăsta la timpul său». «De altfel ori-ce scriitor e cetit.» «Oare despre ce vorbește el în operele sale?» «D'apoi macină și el îmblătita idee despre frumos și bine și alte de felul ăsta...» — «A, da! mi-aduc aminte.» «Limbagiul îi era puțin cam frînt.» «O! cîți de aceștia zac în pămînt.» «Da! da: e plin pămîntul cu marfă de talente.» Și cu, asta merseră mai departe măgarii. Deși de altfel știi că nici cele mai calde vorbe ale lor nu pot ridica temperatura mormîntului și nici nu mă doare inima de astfel de neisprăviți!... Totuși, parcă nu-ți place, te vatămă. A! cu cîtă plăcere aș sdrobi capetele ăstor fel de caricaturi omenești!

— Ai înjurat de sigur cu temeiu: rînji Satana.

— Așa? nu tocmai; lucrul ăsta ar fi pentru mine un chin. Noi trăim acum la sfîrșitul veacului al doazecilea și acum să înceapă și morții să înjure, frumos ar fi? Și'n urmă, ce ar zice la asta materialistii?

Satanii i-să uri și de asta.

Acest poet și în viața lui ar fi voit, ca la orice cununie el să fie ginere și la fiecare înmormîntare el să fie feciticul. Și setea asta după mărire o are și acum cînd nu-i decît oase. Lucrul principal e spiritul vecinic, care se reoglindează în om. Pe acest spirit îl respectează individul, îl iubește și-i aduce omagiul său... Cît de moroși și de pretențioși sunt oamenii!

Satana tocmai se pregătea, să-i propună poetului, să se întoarcă în mormînt, cînd deodată răsări o idee nouă în vicleanul lui cap.

Ajunseră în piață. Jur înprejur erau edificii uriașe. Norii umezi și negrii se lăsau greoi pe coperișul caselor și priviau cu privirea lor melancolică pământul murdar.

— Iar ascultă, — zise Satana într'un ton lingușitor aplecându-se spre poet — nu ți-ar plăcea, să știi ce face soția Dtale? — Sincer îți spun, nici eu nu știu: mi-ar plăcea sau nu, îngina poetul.

— Acum sunt convins, că am de a face cu un adevărat mort, întări Satana, voind prin asta, să ațite pe poet.

— Nu tocmai!

— Poetul își scutură oasele cu tărie. — Nu sunt contra... ș'apoi însfirșit ea nici nu mă poate vedea... ba chiar dacă m'ar vedea, nu m'ar cunoaște.

— Asta de sine se înțelege, întări Satana.

— Asta ți-o spun pentru aceea, fiind că soției mele nici odată nu-i plăcea, dacă lipsiam prea mult d'acasă, — esplica poetul.

Păretele dela o casă dispăru deodată ca prin minune, încît puteai vedea prin el ca printr'o sticlă. Poetul își colinda ochii prin spațioasele compartimente. Erau așa de luminoase, de comode și de frumoase.

— Splendidă aranjare; — zise poetul mirat. — Dacă aș fi locuit eu în astfel de locuință, de sigur, că nici acum n'ași fi murit!

— Foarte frumoasă locuință! și mie îmi place, — zise Satana... — zimbînd, — și nici nu e așa de scumpă numai trei mii...

— Hm! și trei mii nu-i mult? Mi-aduc încă bine aminte, că cea mai valoroasă carte a mea mi-a adus un venit numai de o sută cinsprezece ruble. Am lucrat aproape un an la ea.. Și cine locuiește aci?

— Soția Dtale, răspuse Satana.

— A... soția mea? întrebă poetul. Femea asta-i soția mea?

— Da, e soția Dtale. Iată vine și bărbatul. Cît de frumoasă s'a făcut și cît de elegant e îmbrăcată! Bă... bă... băr-

batul ei ai zis? Ce trunchiu de om, deși - mutra-i pare a fi destul de arătoasă. Se pare a fi om bun. Fața lui de fapt e cam bădărană... ba chiar ordinară. De altfel tocmai fețe de aceste le plac femeilor.

— Dacă vrei, oftez eu una în locul Dtale, zise Satana aruncînd o privire ironică asupra poetului. Dar atențiunea poetului era cufundată cu totul în scena, ce-i sta desfășurată înaintea ochilor.

— Ce fețe vesele și pline de viață au amîndoi... tre-bue, că amîndoi sunt foarte mulțămîți. O iubește bărbatul său, nu știi?

— O! foarte mult; răspunse Satana.

— Și cine e omul ăsta? Ce-i el?

— Calfă într'un magazin de mode!

— Calfă în magazin de mode? repetă încet poetul și cu asta vorba îi muri pe buze și a stat cîtva timp mut.

Satana se uita din cînd în cînd la el și ridea înfundat.

— Ei, ce impresie îți fac Dtale toate acestea? întrebă Satana într'un tîrziu.

Poetul începu cu o vădită forțare de sine:

— Da unde sunt copiii mei, că doar eu aveam și copii?... — A! da, știi, trăesc... am avut un băiat și o fată... Pe cînd trăiam, de multe ori îmi ziceam: Am un copil și copilul o să devină cu vremea un bărbat vrednic.

— Hei! bărbați vrednici sunt destui pe pămînt. Lumea are trebuință acum de bărbați perfecți! — replică rece Satana, fredonînd un fragment dintr'o romanță.

— Eu cred, că o calfă nu poate fi niciodată un pedagog distins... pe cînd fiul meu... Tidva goală a poetului se clătină înforător...

— Uită-te, uită-te, vezi, cum îți înbrățișează soția? Țștia trăesc într'adevăr lume albă, strigă în gura mare Satana.

— O... Da! Și spune, e bogat calfa ăsta?

— Da de unde! Era mai sărac și decît tine. Soția Dtale are bogăție...

— Soția mea? De unde și-a ciștigat ea deodată atita vere?

— Din prețul cărților Dtale!

— A... așa — Zise incet poetul, clătinându-și tidva pleșuvă și goală. — Așadoră eu am muncit pentru un solal de prăvălie?

— Ce știu eu, poate, că-i așa! — observă Satana rind viclean.

Poetul țintindu-și privirea in pământ zise :

Du-mă inapoi in mormint!

Era intunerec; ploia cădea in picături dese, nori grei notau pe cer, iar poetul se reintoarse in pași repezi in mormint. In urma lui pășea vesel Satana, fredonînd un cîntec.

E lucru de sine înțeles, că cetitorul nu e mulțămit. E înfundat cu atita lectură, încit nici acei scriitori cari sciu numai pentru aceea, că să amuzeze cetitorii, nu-i îndestulesc. In cazul de față însă e cu atit mai nemulțămit, cu cît eu n'am povestit nimic despre Satana. Fiindcă cetitorul e convins, că după moarte ajunge de sigur in iad, ar dori fără îndoală, să-și ciștige unele înfornațiuni despre stările de acolo. Durerere, eu nu-i pot îndeplini dorința asta, deoarece nu există iad. Există însă altceva, care la orice caz e mai îngrozitor decit iadul.

In momentul cînd medicul îi spune celui care stă mai aproape de tine: «A murit», tu pășești într'o sferă plină de lumină nesfirșită, în sfera, în care îți recunoști perfect toate greșelile și păcatele tale.

In strîmtul sicriu, în care zaci, îți trece pe dinaintea ochilor întreg cursul vieții tale, pornind din clipa, cînd tu ai început a fi de faptele tale conștiu, până in clipa din urmă a vieții tale. Aici vezi tot, chiar și acea, ce și înaintea ta ai ascuns: toate mincunile, ce-ai spus in viață, ticăloșile tale, și nemerniciile tale; plămădești din nou toate gîndurile tale, îți vezi toți pașii greșiți, viața întreagă și-se începe din nou, minută de minută. Iar pentru ca tortura ta să fie completă: tu vei

vedea cu durere, că și alții merg tot pe acel drum strîmt și gloduros, pe care ai pribegit și tu. Vor merge grăbindu-se, împingîndu-se unul pe altul, și mințînd... Cred, că mă pricepeți. Asta pentru acea o fac toți, pentru că mai tîrziu să fie cu toți îndreptățiți a spune ce ticăloșie este, că au trăit o viață atît de destrăbălată și searbădă.

Vezi, cum grăbesc cu toții spre prăpastie, dar ori cîtă silință ți-ai dat, nu-i mai poți opri pe loc, nu poți zice o vorbă, nu poți face o singură mișcare, și dorul de a ajuta oamenii lor, îți neliniștește înzădar sufletul.

Acesta-i un lucru de tot plăcut, nu-i așa?

Ei vezi, așa ți-se învîrte viața înaintea ochilor. Din cînd în cînd vezi începutul și sfîrșitul. Funcționarea conștiinții tale nu încetează și nu va înceta nici odată... Dar nici chinurile tale nu vor peri în veci.

(Trad. de V. N.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Dr. ELIE DĂIANU.

Chestiuni sociale.

— Din prefața unei cărți nouă.*) —

»Roada duhului este dragostea, pacea, bunătatea, *facerea de bine*, blîndețele, înfrinarea poftelor« zice sfințitul Apostol al neamurilor (cătră Galateni 5, 22). Iar «*Roada milei creștinești*», despre care vorbește aceasta carte, este deșeptarea dragostei față de cei desprețuiți, față de cei osîndiți, pe dreptul ori pe nedreptul; este deșeptarea iubirei față de cei mai *nenorociți* dintre oameni, cari la rîndul lor neîmpărtășiți de aceasta dragoste, ar ajunge a fi cea mai mare *nenorocire* pentru societatea omenească.

*) În zilele acestea va apărea în Aiud o carte prea interesantă, românească, de Teod. Cîmpianu. Editor Dr. E. Dăianu. Din prefața acesteia reproducem aceste pagini.

Nu vreau să comentez cartea aceasta, ea trebuie citită; fiecare va înțelege-o și fără tîlc. Inima va fi tîlmaciul cel mai bun; pentru că e veche vorba înțeleaptă: *inima omenească din firea ei este creștinească*.

La noi nu s'au mai prea scris cărți de acestea. Eu cel puțin nu cunosc și n'am citit nici una, până de curînd, în zilele din urmă.

Domnul *Gr. I. Dianu*, fost inspector general al inchișorilor din România, a publicat un studiu social și de moravuri, cu titlul: «Criminalitatea și cauzele ei în România» (București, Tigografia Göbl. 1905). E un răspuns la adresa d-lui I. Tanoviceanu, care zicea că creșterea criminalității în România ar fi înspăimîntătoare. («România sub raportul moral». An. Academiei române. 1902.) D. Dianu ne înfățosează stările cevaș mai puțin înspăimîntătoare, dar nu mai puțin triste. E o plîngere de obște, în toată lumea, că numărul făcătorilor de rele și a fărădelegilor crește, crește. De ce am fi noi Români, mai scutiți de aceasta plagă, după ce nu suntem nici mai culți, nici mai întăriți decît neamurile înaintate ale Europei? Insuș d. Dianu constată, că legile, ori cît de aspre, ori cît de bune, nu pot să moralizeze un popor, pot cel mult să-l *apere* încîtva. Ori cîte legi s'ar face — și se fac multe neconținut — nu e folos, decît în *legea* lui Dumnezeu, care îndreptează moravurile. În cartea d-lui Dianu cetesc cuvîntul unui francez, E. H. Michau care zice:

«Toată lumea știe că națiunile, unde legile sunt cele mai *aspre*, sunt tocmai națiunile unde și atentatele sunt cele mai dese». — Da, pentru că bagseama, acolo nu se ține cu adevărat *legea* blîndului Isus...

Și mai cetim acolo cuvîntul unui neamț înțelept, care zice:

«Rupeți legătura dintre cer și pămînt și pămîntul nu va mai fi decît un loc de desfrînare sau o închisoare...»

Cartea lui T. Cîmpianu ne arată pe aceeaș rază o lumină mai dulce, mai vie. Arată ce face legea cea blîndă alui Isus Christos în privința stirperei fărădelegilor dintre oameni. Ea lucrează în inima oamenilor, ca să vindece răul

iar dela rădăcină. Ea își îndreaptă grija sa de mamă și asupra »orfanilor legii«, asupra copiilor născuți din oameni cători de rele, pe cari așa numita »știință pozitivă« i-a îndit perirei rușinoase; ea îi culege de pe uliți, îi adună într'o casă, îi crește în duhul legii Domnului, făcându-le pe us Christos, Tată, și pe Maica lui Preacurată, Mamă, și astfel în loc să devină niște lotri, ucigași sau altfel de ăstămați, se fac măestri harnici, învățători, profesori, preoți iar, sau altfel de oameni de omenie.

Faptul acesta este arătat lumii, ca o nouă minune, de eștinul cel bun și învățat, *Bartolo Longo*, avocat italian, în așezămintele sale, pe cari ca printr'un farmec — prin mecul milei creștinești — le-a ridicat la poalele Vezu-lui, în valea de vecinică pomenire dela Pompei în Italia.

Am nădejde că pe urma acestei cărți, pildă dată de lieni nu va rămânea fără urmare la noi Românii, cari ntem frații lor. Noi cei din părțile ardelenne ale Ungariei avem nici măcar un azil pentru *orfanii cei adevărați*, dar ne fi mai gândit la *orfanii legii*, pe cari i-am învăluit noi în disprețul și prejudețul păgîn al tuturor. Iar în Ro-nia — ne spune cel mai competent, d-l Gr. I. Dianu asemenea nu este nici un așezămînt de acest fel. »Trebuie spun — zice Dsa — că la noi nu există cea ce se nu-ște »tutela administrațiunii« în privința copiilor moralmente abandonăți... nime nu se ocupă de dînșii« (p. 27). Numărul piilor criminali, închiși într'o singură prinsoare corecțională, din Mislea, a fost însă în decurs de 10 ani 1642, și mărul acesta crește din an în an; în 1896 au fost 71, și ridicat, treptat, până ce în 1902 a atins numărul de 296.

Iată de ce se așteaptă, ca și aici, și în România, să em și noi ceva pentru îndreptarea moravurilor poporului stru, care suferă mult prin cele temnițe.

Stîrpirea *beției*, delăturarea *sărăciei* — sora ei, — prin orindere la lucru iarna, prin obicinuirea la cumpăt, și n ajutorare la învățarea meseriilor; învățătura și creșterea *orală*, toate acestea ar fi de împlinit, pentruca să scadă

fărădelegile între ai noștri, și să înflorească cultura păcii și a bunei rînduiei.

Însă mai înainte de toate trebuie să se deschidă și la noi *izvoarele milei*; trebuie să ne înmuiem inimile și să jertfim cu drag pentru aceste scopuri.

Fie ca aceasta carte, — al cărei eventual câștig va slugi *de temelie unui azil pentru orfanii români* — să miște inimile cetitorilor și să-i îndemne și să pornească și la noi acel curent generos, care în Apus, ca prin farmec, clădește biserici, deschide școli, ridică azile, ba întemeiază chiar orașele ca »Valle di Pompei«. Aceasta este ținta editării acestei cărți. — Cit pentru istoricul ei, e vrednic să fie însemnat aici.

Cartea iese dintr'o temniță și cuprinsul ei s'a publicat mai întâi ungurește, deși s'a scris românește. Despre ediția maghiară, tipărită foarte frumos în aceeași tipografie cu a noastră, la Aiud, ziarul fruntaș »Budapesti Hirlap« a publicat o recenziune de 2 coloane în care se zice, că considerînd împrejurările în care apare cartea »este un *unicum* în literatura lumii«.

»Autorul cărții e Teodor Cămpianu, — zice Budapesti Hirlap — pe care judecătoria l'a osîndit la temniță și care acum își face pedepsa în temnița din Aiud...

... E interesant, ba chiar agită, acel ton solemn, moralizător, acea sentență hotărîită, pe care o rosteste Cămpianu dacă ne gîndim că cartea s'a făcut în temniță. Dar aceasta nu se vede din carte. Tema sa atît de mult îl încălzește, atît de mult îl însufletește pe autor, încît însuși își uită de starea sa. Se vede din carte, că autorul de mult se ocupă cu plăcere de criminalogie. Cînd vorbește de făcătorul de rele, judecata lui e aspră, zdrobitoare; dar îndată ce vine vorba despre copilul aceluia, glasul i-se moaie, de te pătrunde...«

Recenzentul observă că stilul din punct de vedere unguresc e în multe locuri cu greșeli și aceasta e firesc, dupăce e traducere din românește, făcută de însuș autorul, care altfel ca născut grănicer, nu se laudă a fi forte în limba maghiară.

Dupăce s'a început tipărirea traducerii ungurești, autorul a simțit o adevărată durere, că originalul lucrării sale nu-l poate publica, iar traducerea în ungurește vede lumina.

Atunci mi s'a adresat mie și eu îndată ce am cunoscut cuprinsul cărții, îndemnat și de alții, cari o cunoșteau, am luat cu drag asupra mea sarcina de a-i netezi stilul și a-i deschide calea publicității.

Ieșită la lumină, fie că ea să vestească cuvîntul lui Christos, care lucrează în inimile oamenilor și îi liberează de păcat și robia lui, ca să se poată numi cu adevărat liberi.

Păcatul sărăcește popoarele, iar dreptatea lui Dumnezeu înalță neamurile, zice s. scriptură. (Pilda, 14, 35.)

Dr. VALER MOLDOVAN.

BCU Cluj Central University Library Cluj
Glosse.

(O profeție împlinită.) Era în an. 1864. Dieta din Sibiu, pentru noi în veci memorabilă, era întrunită în a doua sesiune. Toată lumea românească, absorbită de luptele politice, privea cu încredere în viitor.

Numai unii mai bine informați prevedeau răul ce în curînd după aceea s'a descărcat asupra noastră prin împăcarea dinastiei cu Maghiarii și toate urmările acestei păci.

Intre acești puțini era și Șaguna, care întorcîndu-se dela băi unde își căutase de sănătate s'a abătut și pe la Brașov.

George Barițiu în calitate de secretar al «Asociațiunii», s'a prezentat la Șaguna, care era pe atunci președintele tinerei societăți.

Barițiu în «Părți alese din Istoria Transilvaniei» citează întocmai, cuvintele profetice spuse de Șaguna cu ocazia asta:

»Să nu lăsăm de Barițiu, ca să peară «Asociațiunea» noastră; să o susținem cu toate puterile, încît dacă s'ar întîmpla să pierdem toate celelalte drepturi să rămînem cel puțin cu acest mijloc comun de cultură a limbii și a spiritelor.»

Profeția, durere s'a împlinit.

Azi singur «Asociațiunea» o avem ca instituțiune recunoscută și tolerată, care cuprinde în sine întreg poporul nostru român din

Ungaria, toate păturile, clasele și confesiunile lui »dela opincă până la vlădică«.

Dar «Asociațiunea» este azi pentru noi mai mult de cum credea Șaguna.

Șaguna vedea în ea «*un mijloc de cultură a limbii și a spiritelor*».

Pentru noi «Asociațiunea» e însă și *singura expresiune recunoscută și de puterea de stat, — a unității naționale a celor trei milioane de Români din regatul Ungar.*

Același lucru nu se poate zice bunăoară de bisericile noastre sau despre organizația politică a noastră.

Congresul național bisericesc e respectanța supremă a tuturor Românilor din regatul ungar, dar numai a celor gr.-orientali.

De partidul național, în urma relațiilor politice din țara noastră trebuie să stea departe toți arhierii și dignitarii, cari poartă mereu teamă pentru școalele și instituțiunile date în grija lor.

Pe cînd »Asociațiunea« e *organizația pe teren cultural-literar a obștei poporului român de trei milioane, aflători în regatul sf. Stefan.*

Au fost importante sărbările dela Sibiu de astă vară chiar din motivul acesta. Prezența celor doi capi ai bisericilor românești cu statul lor major, a inteligenții mirene, a poporului țaran și a clasei meseriașilor a putut să convingă pe oricine ca așa ceva, între relațiile politice ale prezentului, numai sub aripile ocrotitoare ale «Asociațiunii» noastre se mai poate.

De aceea credem, că apelul profetic a lui Șaguna «de a sprigini «Asociațiunea» cu toate forțele» are azi o importanță și actualitate îndoit de mare.

Am vrea să ne pătrundem în sfîrșit de rîvnă mai multă, cînd e vorba de «Asociațiune» — și am dori ca dătătorii de pildă bună să fie chiar Archiereii, nu numai cei doi vlădici, — chiar episcopii noștri.

Și nu la 25 ani numai, să ne fie dat a-i vedea la «Asociațiune», ci în fiecare an.

*

(Cu aceeaș măsură?) Ne aducem aminte de marea manifestație a celor 25 de mii de social-democrați în fața Reichsratului din Viena pentru sufragiul universal. Din incidentul acesta marele dușman al Evreilor, primarul Vienei, Dr. Lueger, a ținut o cuvîntare, în care îi face atenți pe Evreii din Austria, să încete cu agitațiile socialiste, ca să nu o pătească și dinșii ca Evreii din Rusia.

Intreagă presa semită din Austria a ținut atunci ca mușcată de șarpe.

În fruntea lor »Neue Freie Presse« a protestat mai întâi și într'o polemie scrisă cu spirit, l'a acuzat pe Dr. Lueger de lașitate, fiindcă nefiind în stare să împiedice în Viena manifestația socialiştilor, între cari vor fi și Evrei, ca în ori ce alt partid politic, în neputința sa și-a ales dintre toți potrivnicii pe cei mai slabi, pe Evrei și îi face răspunzători pentru întreg partidul social-democrat.

Se poate să aibă dreptate »Neue Freie Presse«. Ce ar zice însă, când i-am spune, că într'un caz analog, în Ungaria, chiar pressa iudovită a căzut în acelaș păcat, pe care îl atribue lui Lueger?

E vorba de preținsele revoluțiuni românești din Ardeal, despre care fiecare ziar evreesc știa să spună minuni.

Despre originea și scopul ascuns al acestor faime s'au lătit două păreri. Una zice, că totul se reduce la o manoperă a foilor opoziționale, la o trăsătură de șac împotriva lui Kristoffy. Alții iar afirmă, că toată alarma n'ar fi avut alt sens, decît să împiedice Românilor ținerea mărețelor adunări populare.

În amîndouă cazurile e o lașitate dela jurnalele opoziționale, că neputîndu-și vărsa focul miniei asupra lui Kristoffy și neputînd împiedeca mișcarea pornită pentru sufragiul universal a socialiştilor și a naționalităților, și-au ales dintre atîția potrivnici pe cei mai slabi și mai pacinici, pe sărmanii Români. În capul lor s'au descărcat toate calomniile și minciunile sfruntate despre o rescoală închiptă.

Așa credem, că dacă noi aprețiem indignarea evreilor din Austria pentru pășirea agresivă a lui Lueger împotriva lor, cu tot dreptul am pretinde, că ovreii de pe la foile maghiare să nu cadă în acelaș păcat față de noi Români. »Quod uni aequum, alteri justum».

*

(Germanii și Francezii) Revista franceză »La Curier Europeen« a deschis o anchetă asupra întrebării, că oare în viitor Germanilor le vine rolul conducător în civilizația omenimii?

Ce-i mai mari cugetători ai prezentului s'au grăbit să răspundă la întrebarea aceasta, mai anevoioasă de deslegat de cum s'ar părea la întia vedere.

Nu ne închipuim nici pe departe că vom afla adevărul absolut cînd încercăm să dăm și noi un răspuns la întrebarea asta.

La toată împrejurarea răspunsul ni-l dăm noi nouă și cetitorilor acestei reviste și nu revistei franceze, care abia credem că va avea cîndva cunoștință de el.

Ca se putem răspunde la o întrebare dată, să fim înainte de toate în clar cu înșasi întrebarea, cu noțiunile cuprinse în ea.

Ce-i *civilizația*?

Să distingem bine! Sunt două feluri de civilizații, una *esternă*, care constituie suma tuturor instituțiilor sociale de drept și economice, a produselor spiritului omenesc pe teren literar științific. Judecând după aceste criterii, un popor ne va părea mai civilizată decât celălalt. Iar în raport cu trecutul, întreaga omenime e incontestabil pe o cale de progres uriaș, în ce privește civilizația esternă.

În contrast cu civilizația asta, aparentă, cunoaștem civilizația *internă*, care o constituie exclusiv *cultura inimii singuraticilor, apropierea treptată de idealul de perfecțiune, ce ni l-a pus înaintea ochilor, Isus Christos*. Împlinirea și înfrinerea patimilor animalice din om, și realizarea principiilor etice de altruism, de iubirea de-a-proapelui, de egalitate și frățietate.

Astfel stabilită teza, e evident, că în ce privește civilizația *esternă* precum în prezent așa și în viitor, cu greu se va putea zice, că cutare sau cutare popor are rol de conducător.

Mai corect putem zice, că fiecare dintre popoarele mari e conducător, înse numai într-o anumită direcție, care corespunde mai mult aptitudinilor și aplicărilor naturali a cutărui popor.

Engltera este și rămâne conducătoare în privința organizației politice și de drept a statelor. Constituția engleză este prototipul tuturor celorlalte constituțiuni de pe continent.

Statele Unite din America poartă conducerea în chestiile de economie. Proportțiile uriașe a-le industriei și a comerțului American nu pot fi întrecute de popoarele de pe continentul European. Germanii conduc pe terenul scrutărilor științifice, în special în ce privește problemele mari de metafizică.

Francesilor le rămâne rolul conducător și nediscutabil, în perfecțiunea gustului estetic, a frumosului nu numai pe terenul artelor ci și al industriei, asemenea în general, în toate manifestările vieții publice și private.

Să schimbă însă raportul, când e vorba de *civilizația internă*.

E de observat, că progresul în direcția asta nu ține nici de cum pas, cu cel realizat în cîmpul civilizației esterne.

E mic, foarte mic, progresul realizat de omenime în privința asta, în comparație cu *idealul* eticei creștine.

Cele 19 veacuri de civilizație creștină nu's altceva decât un văl subțire, de sub care iese mereu la iveală omul animal, cu toate patimile lui.

Nu-i vorba, garantarea libertății gândirii și convingerilor, și în mare parte și a libertății politice și individuale, înfrinerea, cel puțin pe terenul dreptului privat, a principiului »celui mai tare«, sunt tot attea progrese a-le civilizației interne.

Temelia acestei civilizații este pusă, problema veacurilor viitoare e să isprăvească edificarea și să-i pună coperiș.

Dacă ne întrebăm acum, că oare la punerea acestei temelii de civilizație internă, cine a pus *pietri mai multe și mai trainice, dintre popoarele fruntașe* a-le Europei, apoi fără ezitare putem răspunde că: *nu Germanii.*

Poporul Francez a fost, este și va fi și în viitor, anteluptătorul tuturor ideilor mari de libertate, egalitate și frățietate.

Chiar acel puțin altruism ce se manifestă în raportul internațional a popoarelor, ideile umanitare, toate poartă marca geniului Francez.

Și nu credem, că pe viitor un alt popor, cu atât mai puțin *cel German*, ar putea lua rolul de conducător în civilizația asta, adevărată, a neamului omenesc.

Motivarea acestei afirmări, care pretinde mult spațiu și muncă, o aminăm pentru *Nrul viitor.*

Acum cităm numai un mic dar caracteristic fragment, dintre epistolă scrisă de Mihail Eminescu lui Iacob Negruzzi, la anul 1870, în preajma războiului Francezilor cu Germanii.

Iată ce scrie genialul nostru poet:

»*O parte din soartea lumii este astăzi în minile Germanilor*
Ve-ți vedea ce vor face. Fiți încredințați ca nu vor face pentru
lume nimic, dar pentru ei înșiși, totul.«

Egoizmul care e în firea Germanilor, îi disqualifică de a fi vreodată conducătorii adevăratei civilizații, a civilizației sufletelor.

Acest rol îi compete rasei latine.

Despre sociologie și politică (știința statului).

— Gîndiri. —

Politica se nizuiește să cuprindă într'un întreg și să explice toate fenomenele vieții de stat, iar sociologia se nizuiește să cuprindă într'un întreg și să explice toate fenomenele dezvoltării sociale și culturale a omenimii. Așadar sociologia îmbrățează și știința statului. De aici urmează că sociologia trebuie să fie mai pe sus de politică. Statul cu formațiunea lui este condiționat de legile, pe cari le dezvoltă sociologia. Se poate vedea aceasta și din faptul, că

statul este aproape neputincios față de formațiunile sociale culturale. Inzădar își pune statul de problemă schimbarea cursului natural a dezvoltării popoarelor. Este o adevătată crimă a pune problemele sociale în rezortul administrației. În felul acesta statul nu e, decât o clică împotriva dezvoltării culturale și sociale, dezvoltare, ce însă cu o necesitate naturală o să-și urmeze calea.

*

În statul modern dominează politica socială, care este suma acelor dispoziții, ce le ia statul, ca să influențeze asupra dezvoltării sociale. Purcezînd de la adevărul sociologic, că și statul e un mijloc pentru dezvoltarea socială și culturală a omenimii, admitem, că statul trebuie să se intereseze de dezvoltarea socială și culturală, să-i stea într'ajutor, dar să nu umble să-i schimbe cursul, să nu-i fie o piedică în cale.

Se poate dovedi, că tendințele acestea ale statului clică nici odată n'au reușit. De pildă au fost timpuri, cînd statul impunea societății o confesiune oare care. Din asta s'au născut luptele lungi religioase, cari au stîngenit ce-i drept dezvoltarea culturală și socială, dar statul nu și-a ajuns scopul.

Nu se pot infrînge cu forța nici tendințele naționale. Încercările de natura aceasta s'au răzbunat în totdeuna. Prin statele papiste s'a făcut încercare să se facă din confesiune o bază de formațiune a statelor, dar fără nici un rezultat.

Chiar ca urmare a încercărilor de natura asta vedem întărindu-se principiul național și vedem dintr'odată cum se straformează statele după trebuințele naționale. Se înțelege nu fără oare cari zguduiri.

*

Statul cu politica lui socială nu poate schimba cursul dezvoltării sociale a unui popor întreg, pentru că dezvoltarea socială a poporului își are originea în puterile etice mai înalte ale omenimii întregi. Iar cînd statul pentru scopurile sale, se provoacă la puterea sa suverană, e tot atît ca și

cînd s'ar provoca la dreptul de pumn, pentrucă puterea suverană în cazul acesta nu-i altceva decît forță brută. Chiar așa: cu puterea *nu se poate desnaționaliza un popor, ci numai stîrpi se poate.*

*

Vedem la mai multe state anomalia imorală, că statul își îndreaptă politica socială astfel, ca să stingenească dezvoltarea culturală-socială a poporului ori a naționalității, pentrucă poporul ori naționalitatea destinată jertfirii să rămînă îndărăt în cultură și să sărăcească și astfel cei dela cirma statului să-l poată frînge cu înleznire, ori naționalitatea favorită statului, prin superioritatea ei în cultură să poată desnaționaliza pe celelalte. Vedem în Anglia cum stingenească Englezii pe Irlandezi, ca sărăcindu-i să-i poată desnaționaliza.

Și aproape toate statele urmează procedura asta față cu poporul, care își caută nădejdiile în socialism, față cu proletari.

Se aseamănă mult procedura asta cu felul abandonat de pedepsire, cu sistemul tăierii cu roata.

*

Intr'un stat de drept, din partea căruia nu se comit fărădelegi, nu e nevoie de pedepse politice, pentrucă ceea ce se scrie pentru agitație, acolo nu aruncă valuri.

V. M. Munteanu.

MOMENTE

Din vîlmășala evenimentelor literare și politice cari ne surprind, privirea noastră se oprește la cele cîteva volume de literatură, apărute în editura »Luceafărului«, din Budapesta. Acest harnic și îndrăzneț confrate, — »Luceafărul«, și-a pus plugurile grele în moina cea mai părăginită a vieții noastre publice, în țelina pasivității literare.

Noi avem în Ungaria peste zece mii intelectuali, dintre cari fiecare s'ar simți nedreptățit cînd iar spune-o cineva că nu aparține clasei »inteligente« a neamului nost. La noi »inteligent« e fiecare creștin, Român, care s'a »transpus« din costumul țărănesc în — haine nemțești. Din aceste zece mii de inteligenți, nu cumpără cărți apărute la noi, nici cinci sute. Iar de cetit nu le ceteșc nici o sută. Din acei cinci sute, cari în cel mai bun caz, cumpără cărți, două sute le cumpără pentru fetele ori nevestele lor. Alții, ca să nu zică lumea că nu sprijinesc literatura. Editorul și autorul, rămîn însă la toată împrejurarea de pagubă. — Iată motivul, care ne îndeamnă să privim cu o milă oarecare la zelul și idealismul celor ce se zbat cu întreprinderea amintită, a »Lucefărul«ui. — Publică lucruri vrednice de publicat, — cu o isteată îngrijire a formei; volumele singuratece nu sunt scumpe, iar autorii sunt cît de cît cunoscuți publicului. Vor reuși însă? Brăzdavor la suprafață cel puțin, glia uscată a indolenței publicului nost? Am dori să putem zice cît mai curînd: da!

*

Sa anunțat apariția unor ziare și reviste nouă. — Publicul se scarpină după ureche, — iar ziarele și revistele vechi fac față acră. O față mai acră decît li s'ar ședeă și mai plină de indoială, decît cînd apar unele (și multe) reviste locale și personale. Aceste sunt salutate cu drag la apariția lor, în presa noastră. Iar ziarul plănuit la Budapesta și cel plănuit la Sibiu, pe urmă, revista noastră, află înainte de naștere încă, — o primire tacticoasă și puțin prietenoasă. — Să ne gîndim nițel asupra motivelor acestui simptom. — Dar să tăcem. Să nu ne spunem gîndurile.

*

Am primit le redacție, spre cenzurare, întiul volum, poeziile Dlui Victor Bontescu. — »Ego«. — Sunt fructele unui pom altoit, a cărui fructe înbelșugate și nobile au fost culese cu cîteva zile prea de vreme.

Și-i pagubă de ele. Cîteva, cari s'au rumenit de soarele talentului, sunt poezii pline de frumusețe, — celelalte, prea tinere, sunt versuri cari strică efectul bun a poeziilor din volum. — Toată greșala este, că Dl Bontescu, a publicat toate poeziile sale într'un volum, în loc să fi ales vre-o 25—30 din ele, — cele mai bune. Atunci volumul Dlui Bontescu ar fi făcut o impresie mai adîncă și ar fi fost împărtășit de laudele, pe cari, — îl știm, — autorul nu le așteaptă.

Cele cîteva poezii adevărate și bune, fac însă vrednic volumul să fie cumpărat și cetit.

*

La Pesta s'a pornit un ziar coșuthist, scris rău pe Românește, — »Lumina«. — La Cluj va apărea unul progresist, spriginit de Kristoffy, care și-a aflat și dinsul un adict, ca și antecesorii sei, — în persoana unui avocat (de sînge: Român), — din Cluj. — A ne pierde timpul discutînd rostul lor, ar fi să recunoaștem importanța acestor două ziare. Sunt anumite rele, cari în urma răutății și pericolului ce poartă, sunt de importanță. — Dar cele două, de cari vorbim, n'au nici importanța de a fi rele. »Lumina« lui Francisc Coșuth, e lumină falsă, care ne strică ochii și ne priește mai puțin decît întunerecul.

Iar cea din Cluj, a lui Kristoffy, nu ne spune altceva decît că, — dintre cei trei concurenți la subvenția lui Kristoffy, cari s'au surprins împrumutat, în antișambra ministrului de interne, avocatul dela Cluj a fost cel mai cu noroc. Fără noroc au fost numai aceiscritori de comedii și operette, cari n'au avut prilej să-i vadă solicitînd audiența, — și tăinuindu-și împrumutat — planurile. Iar mai puțin de nu de invidiat este ministrul, — este d. Kristoffy.

V. E. M.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MĂRUNTE

*

Mintea țaranului.

— Ferească Dumnezeu de muierea *pravăl*! Imi zice odată un țaran din Sălciua, — pe Arieș. — Dacă *guri* la deal ea *urlă* la vale. Dacă te sui în căruță, ea să *desuie*. De-o mai țiu la casă, mă trăzesc că mă pune *tistia* la dare.

*

— La Turda s'au spînzurat doi unguri deodată. Badea Irimie mă întilnește și imi zice: Vezi D-le, cum îi unguru? Odată dă și el de năcaz, și să și spînzură. Da Românui învățat cu năcazu, ca cu frate-so.

*

— La Iara, îi esplicau unui țaran, noima pasivității noastre.

— «Da Sîrbii, Slovaciei, — ei ce fac?» m'a întreat el.

— «Sunt și ei pasivi, — ca și noi!» — i-am răspuns.

— «Astai chiar ca aia», — îmi zise țaranul, — că întreată unu: *Ce face tatăto, — Niculae?*

— «*Da șede! — Da tu ce faci! — Da ajut la tata — să se uite!*»

Sirius.

Boabe.

— La alte popoare, oamenii mari se nasc tot prea degrabă, la noi tot prea târziu.

*

— Plictiseala e cea mai frumoasă floare în grădina lenei. BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

— În inima pustie buhnele-și fac cuib.

*

— Religia, mărturisită și urmată e cel mai mare bine, mărturisită dar neurmată e cel mai mare reu!

*

— Unii autori, cînd scot operele lor de sub tipar, ar trebui să scoată și cetitori pentru ele.

*

— Cea mai mare iubire de oameni se găsește la antropofagi.

*

— Oamenii lăudăroși sînt în fond altruști; le place se împărtășească cu alții tot ce au și ce fac ei.

*

— Lumea crede că idealistii nu cunosc viața. Cugetă că ei *nu observă* uritul și răul, fiind că numai frumosul și binele îl cearcă.

*

— Prietinia se cîștigă mai eftin, prin aprobare.

*

— Mulți cred că viața aceasta e o grădină publică. Pe cînd ea e atelier!

S. C. D.

RĂSPUNSUL REDACȚIEI.

Pentru Dl A. M. — În C. e următorul: Iubite Die! — Te înșeli cînd rîschezi afirmația, că revista e prea scumpă. — Nu uita, că de și apare odată la lună, numai, — rev. se tipărește pe trei coale, în mare parte cu litere mărunte, petit, — așa încît n'ai dect să faci asemănare între revistele ce apar de patru ori pe lună, punînd patru numeri laolaltă, — și cele ce apar de două ori, împreunînd doi numeri, și vei vedea că bilanțul nu va grăi în defavorul nost. Noi nu publicăm lucrări cari să fie atît de actuale, încît într'o lună să-și peardă noima. — Nădăjduim însă că dela jumătate anul, să trimitem revista abonaților noștri, de douăori pe lună, și mai vastă cu o coală. Iar dacă se va dovedi că publicul apreciază revista, — care, fără orgoliu să o spunem, — introduce publicul în cercuri de vederi și de gust, — mai moderne, — suntem hotărîți a scoate revista, — în mărirea asta, — în fiecare săptămînă odată, — pentru același preț de abonament. — Natural, vei înțelege: bunătatea și mărirea, pe cum și prețul unei reviste, depinde dela numărul acelor iubitori de litere, cari o și abonează. — Noi nu suntem însă — neîndurați. — Celor ce ne scriu cîteva șire de scrisoare în care motivează insolvența lor, le facem reducere de abonament. — Numai dascălii noștrii, cari durere, sunt rău plătiți, și studentii de la liceu ori dela universitate, pot nădăjdui însă acest favor. Prin urmare și D-ta.

Dsale Dlui Ave. P. inv. in B. — Nu credem să se gîndească cineva atît de mult la munca Dvoastră, atît de puțin răsplătită, a în-

vătătorilor, cât ne gândim noi. — Chiar și fără rugarea D-tale de a deschide o publică pentru chestiile de pedagogie și instrucție elementară, am fi făcut-o. — Inceputul îl facem cu articolul Dlui S. Dan, — nu ne oprim însă aci. — Te rugăm, împărtășește camerazilor D-tale salutul nost și le spune, că chestia dascălimei noastre ne preocupă mai mult decât ori ce altceva, — de oarece noi, din motive de oportunitate ne dedicăm munca instrucției mai întâi, și numai în al doile plan, — tendinței în artă. — Vă rugăm să ne semnați relele, iar noi vă promitem — zelul nost.

Dlui I. P. în Cluj. Noi publicăm și poezii. Dar numai pe — ales. — Scrii că »L«-ul, publică poezii de a D-tale. Asta nu împoartă. Trimite-o »L«-ului poezia care ne-ai trimis-o nouă, și vei vedea că nu va publica-o. — Cea ce afirmi, că după ce ne-a surprins Goga cu poeziile lui, ne-am prea »ridicat nasul« la gust, — e adevărat. — Că celelalte poezii ce le publică »L«-ul, sunt slăbuțe, — spune-o lor, celor chemați! — Noi însă ori publicăm poezii ca a lui Goga, ori nu publicăm spui, că »L«-ul, dă mai multă atenție execuției tehnice a revistei, decât conținutului literar. Asta nu ne-o scrie nouă, — că noi suntem prieteni cu cei dela »L«, și iată, te vindem!

Dlui S. B. în B.-P. Nu se poate.

D-șoarei Amădeea. Mulțumite pentru sprigin.

Dlui Nic. Pop în Z. Rugăm la toată împregiurar ea să ni-se retrimită Nrul de probă, dacă nu abonați revista.

Abonaților și colaboratorilor nostrii, le dorim:

An nou fericit!

Tipografia »Carmen« Petru P. Barițiu în Cluj.

